

УДК: 341 + 124.1: 316.774+ 341.181: 327.3

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.4.20>

СТРАТЕГІЯ НАТО У СФЕРІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ: РОЗВИТОК КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ЗАСАД МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ (2021–2024)

Забара І.М.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародного права,
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID: 0000-0002-6643-0025
e-mail: izbr@ukr.net, izabara@knu.ua*

Забара І.М. Стратегія НАТО у сфері штучного інтелекту: становлення і розвиток концептуальних міжнародно-правових засад (2021–2024).

Стаття присвячена питанню формування сучасних концептуальних міжнародно-правових засад стратегії НАТО в сфері штучного інтелекту в період 2021-2024 років. Автор відмічає, що широкий спектр проблем та перспектив використання штучного інтелекту у сучасних військових та оборонних цілях набув значної уваги. Сучасне міжнародне право стоїть перед викликами, що виходять з відносин використання технологій штучного інтелекту, які здатні загрожувати міжнародному миру і міжнародній безпеці. У зв'язку з цим актуальними і вартими розгляду постають концептуальні основи майбутнього міжнародно-правового регулювання використання штучного інтелекту в галузі оборони і безпеки, запропонованих НАТО.

Метою статті є визначені концептуальних засад міжнародно-правового регулювання використання технологій штучного інтелекту в рамках НАТО.

Розглянувши розвиток концептуальних засад міжнародно-правового регулювання використання технологій штучного інтелекту в такому програмному акті як Стратегія НАТО щодо штучного інтелекту (The NATO Artificial Intelligence Strategy), автор зазначає, що Стратегія НАТО (в редакціях 2021, 2024 рр.) виступає актом м'якого права і, головним чином, надає бачення спільного стратегічного використання військового штучного інтелекту державами-учасниками НАТО. Зокрема, Стратегія концептуально визначає цілі, задачі, бажані результати застосування та питання його відповідального використання, мінімізації ворожого втручання і захисту штучного інтелекту від ворожого використання; визначає питання партнерства. Автор підкреслює, що серед інших перспективних тем організації проблематика використання технологій штучного інтелекту у військових цілях розглядається в рамках НАТО як одна з передових. Стратегія враховувала результати Саміту «Відповідальний штучний інтелект у військовій сфері» (REAIM 2023) та певним чином вплинула на результати Саміту «Відповідальний штучний інтелект у військовій сфері» (REAIM 2024). Стратегія НАТО, як програмний акт, заклала основи загального бачення застосування штучного інтелекту в галузі оборони і безпеки, чим сприяє розвитку стандартів «відповідального застосування» технологій штучного інтелекту відповідно до принципів і норм міжнародного права та цінностей НАТО.

Ключові слова: міжнародне право, міжнародно-правове регулювання, штучний інтелект, військова сфера, «відповідальний штучний інтелект», НАТО, REAIM, міжнародний мир, міжнародна безпека.

Zabara I.M. NATO strategy in the field of artificial intelligence: formation and development of conceptual international legal principles (2021–2024).

The article is devoted to the issue of forming modern conceptual international legal principles of NATO's strategy in the field of artificial intelligence in the period 2021-2024. The author notes that a wide range of problems and prospects for the use of artificial intelligence for modern military and

defense purposes has received considerable attention. Modern international law is faced with challenges arising from the use of artificial intelligence technologies, which can threaten international peace and international security. In this regard, the conceptual foundations of the future international legal regulation of the use of artificial intelligence in the field of defense and security, proposed by NATO, become relevant and worthy of consideration.

The purpose of the article is to determine the conceptual principles of the international legal regulation of the use of artificial intelligence technologies within the framework of NATO.

Having considered the development of the conceptual principles of international legal regulation of the use of artificial intelligence technologies in such a programmatic act as the NATO Strategy on Artificial Intelligence (The NATO Artificial Intelligence Strategy), the author notes that the NATO Strategy (in the 2021, 2024 editions) acts as an act of soft law and, mainly, provides a vision of the joint strategic use of military artificial intelligence by NATO member states. In particular, the Strategy conceptually defines the goals, objectives, desired results of application and issues of its responsible use, minimizing hostile interference and protecting artificial intelligence from hostile use; defines the issue of partnership. The author emphasizes that among other promising topics of the organization, the issue of the use of artificial intelligence technologies for military purposes is considered within NATO as one of the most advanced. The Strategy took into account the results of the Summit “Responsible Artificial Intelligence in the Military Sphere” (REAIM 2023) and in some way influenced the results of the Summit “Responsible Artificial Intelligence in the Military Sphere” (REAIM 2024). The NATO Strategy, as a programmatic act, laid the foundations for a common vision of the application of artificial intelligence in the field of defense and security, thereby contributing to the development of standards for the “responsible application” of artificial intelligence technologies in accordance with the principles and norms of international law and NATO values.

Key words: international law, international legal regulation, artificial intelligence, military sphere, “responsible artificial intelligence”, NATO, REAIM, international peace, international security.

Постановка проблеми. Широке спектр проблем та перспектив використання штучного інтелекту у сучасних військових та оборонних цілях набув значної уваги не тільки в колі теоретиків і практиків, але й у національних підходах держав. Актуальною, важливою і беззаперечною тема виявилась і для Організації Північноатлантичного договору (НАТО).

Зважаючи на той факт, що технології штучного інтелекту, при всьому їхньому розвитку, все ще знаходяться на стадії визначення сучасних і перспективних можливостей не тільки у цивільній, але й у військовій сферах, прийняття Стратегії НАТО щодо штучного інтелекту (The NATO Artificial Intelligence Strategy) постає одним із важливих кроків для спільного розуміння і подальшого правового регулювання.

Запропонована НАТО Стратегія використання штучного інтелекту базується на спільному баченні державами-учасниками питань використання цих технологій у військових цілях і, як враховувала результати Саміту «Відповідальний штучний інтелект у військовій сфері» (REAIM 2023), так і певним чином вплинула на результати Саміту «Відповідальний штучний інтелект у військовій сфері» (REAIM 2024). Вона, як програмний акт, заклала основи загального бачення застосування штучного інтелекту в галузі оборони і безпеки. Саме з цього, як вбачається, почали формуватись основи і визначатися перспективи розвитку стандартів «відповідального застосування» технологій штучного інтелекту відповідно до принципів і норм міжнародного права і цінностей НАТО.

Зазначимо, що проблематика військового використання штучного інтелекту, разом з іншими сімома перспективними темами, до яких в НАТО віднесені ще й квантові технології, біотехнології, гіперзвукові технології, космос та інше, виступила пріоритетною. І оскільки серед інших тем подвійного використання технологій тема штучного інтелекту вважається найбільш всеохоплюючою та розповсюдженою, вона й зайняла провідне місце, спрямовуючи майбутнє бачення і подальший розвиток правового регулювання.

Сучасне міжнародне право стоїть перед викликами, що виходять з відносин використання технологій штучного інтелекту, які здатні загрожувати міжнародному миру і міжнародній безпеці. У зв'язку з цим актуальними і важливими розгляду постають концептуальні основи майбутнього міжнародно-правового регулювання використання штучного інтелекту в галузі оборони і безпеки, запропонованих НАТО – однією з міжнародних організацій.

Мета дослідження полягає у визначенні концептуальних засад міжнародно-правового регулювання використання технологій штучного інтелекту в рамках НАТО.

Стан опрацювання проблематики. За останнє десятиліття розвиток концептуальних засад міжнародно-правового регулювання використання штучного інтелекту у військових цілях переважно розвивався завдяки теоретичним працям Anderson K., Beard J.M., Balkin J.B., Brehm M., Burri T., Castel J.-G., Castel M.E., Chelioudakis E., Davison N., Geiss R., Krishnan A., Moliner González J.A., Pascual D.A., Schuller A.L., Thurnher J.S., Waxman M.C., Weaver J.F. та інших [1], [2, с. 243–245]. Напрямки міжнародно-правових досліджень охоплювали доволі широку тематику [2, с. 245], враховуючи той факт, що сама тема застосування штучного інтелекту ще не пройшла етап філософського осмислення, хоча в той же час використання штучного інтелекту демонструвало небачені до того можливості і перспективи як у цивільній, так і у військовій сферах.

Домінуюча тематика наукових робіт в сфері міжнародного права (від можливостей міжнародного права врегулювати використання технологій штучного інтелекту у військовій сфері, до досліджень морально-етичних аспектів [2, с. 245]) сприяла формуванню концептуальних підходів у рамках Організації Північноатлантичного договору, здійснивши значний вплив на положення Стратегії НАТО щодо штучного інтелекту.

Виклад основного матеріалу. 21 жовтня 2021 року, міністри оборони країн-членів НАТО узгодили і прийняли першу в історії Стратегію НАТО щодо штучного інтелекту (The NATO Artificial Intelligence Strategy). Неординарна подія, яка на фоні вже існуючих численних національних планів, програм, національних стратегій, концепцій і доктрин у сфері військового штучного інтелекту, сповістила про прийняття 32 державами спільного акту щодо нового явища у військовій науці й оборонній практиці.

Стратегія НАТО 2021 року надала загальне бачення з питань військового використання штучного інтелекту, підкресливши, що останній «змінює середовище оборони і безпеки», «надає безпрецедентну можливість укріпити технологічну перевагу, але й збільшує швидкість загроз» [3]. Зазначалось, що ця технологія вплине на весь спектр діяльності організації «в її трьох задачах: колективній обороні, управлінні кризами і спільній безпеці» [3].

10 липня 2024 року, НАТО оприлюднила свою переглянута Стратегію щодо штучного інтелекту, яка ґрунтується на попередній редакції й покликана прискорити використання державами-учасниками НАТО технологій штучного інтелекту.

Концептуально Стратегія НАТО 2024 надає бачення стратегічного використання військового штучного інтелекту державами-учасниками НАТО, визначає цілі, задачі, бажані результати застосування та питання його відповідального використання, мінімізації ворожого втручання і захисту від ворожого використання штучного інтелекту; використання даних; визначає питання партнерства і використання штучного інтелекту в суміжних галузях.

Концептуально Стратегія НАТО виходить з того, що «штучний інтелект стає технологією загального призначення з різними ризиками, учасниками і рівнем складності» [4], і спрямовується як на розв'язання конкретних (вузько спрямованих) завдань, так і на вирішення новітніх, багатоцільових і складних задач.

Стратегія НАТО визначила цілі й очікувані результати використання штучного інтелекту. Цілі Стратегії спрямовані на:

- забезпечення основи для того, щоб НАТО і держави-учасниці надавали приклад відповідальної розробки і використання штучного інтелекту в сфері оборони і безпеки;
- прискорення і широкомасштабне впровадження штучного інтелекту, а також підвищення операційної сумісності з можливими варіантами його використання;
- захист і контроль технологій штучного інтелекту, управління ризиками та інноваціями;
- виявлення і захист від загроз, пов'язаних з ворожим використанням штучного інтелекту [3].

В рамках Стратегії держави-члени НАТО схвалили шість принципів відповідального використання штучного інтелекту в обороні (NATO Principles of Responsible Use of Artificial Intelligence in Defence (PRUs) [3, 4] та зобов'язались гарантувати, що усі застосунки штучного інтелекту, які вони розроблятимуть і використовуватимуть будуть відповідати шести принципам, таким як законність, відповідальність та підзвітність, надійність, керованість, пом'якшення упередженості [3].

Зазначалось, що застосунки штучного інтелекту будуть розроблятися відповідно до національного і міжнародного права (в тому числі в галузях міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини) [3].

Було підкреслено, що Принципи НАТО з відповідального використання штучного інтелекту (PRUs) спрямовують трансатлантичні зусилля у відповідності з цінностями організації та міжнародним правом, ґрунтуються на існуючих і прийнятих етичних, правових та політичних зобов'язаннях. Принципи застосовуватимуться до усіх типів застосунків штучного інтелекту і будуть базовими при обговоренні та прийнятті передових практик, а також виступати у якості базового рівня в контексті оборони і безпеки [3].

Значну роль у Стратегії приділено питанню «бажаних результатів» застосування штучного інтелекту, які можуть бути отримані в результаті використання цих технологій. Враховуючи досягнутий попередній прогрес, в рамках Стратегії НАТО були визначені нові результати для підвищення готовності держав-членів до використання технологій штучного інтелекту, а саме:

- збільшення кількості варіантів можливого використання технологій штучного інтелекту для прискорення розвитку відповідно до цілей цифрової трансформації НАТО;
- розвиток інтеграційних технологій штучного інтелекту, що можуть бути підтримані якісними даними у процесі планування оборони НАТО;
- отримання і підвищення кваліфікації співробітників НАТО у сфері штучного інтелекту;
- збільшення кількості стандартів, шаблонів оцінки, процесів перевірки для дотримання вимог відповідального використання технологій штучного інтелекту;
- вивчення природи штучного інтелекту і дослідження наслідків його використання для НАТО на основі моніторингу, досліджень тенденцій у сфері штучного інтелекту і технологій обробки даних. Такий підхід повинен враховувати нові можливості і ризики, які можуть бути використані потенційними супротивниками та стратегічними конкурентами;
- визначення ключових елементів тестування, оцінки, верифікації та валідації технологій штучного інтелекту в масштабах НАТО, які будуть здатні підтримувати вимоги щодо відповідального використання технологій штучного інтелекту;
- досягнення сумісності між усіма системами штучного інтелекту, що використовуватимуться в НАТО;
- збільшення внеску у формування норм і стандартів відповідального використання штучного інтелекту в сфері оборони і безпеки. Передбачається, що цей внесок здійснюватиметься шляхом взаємодії НАТО з державами-партнерами, міжнародними організаціями, промисловими й академічними колами союзників;
- розв'язання проблем «конвергенції штучного інтелекту з іншими новими проривними технологіями».

Питання «Інтеграція відповідального штучного інтелекту в НАТО» займають окреме місце в Стратегії. Передбачається, що в умовах, коли збройні сили держав-учасниць розробляють свої технології штучного інтелекту, НАТО може виступити в якості платформи для обміну досвідом і відповідними технологіями між ними. Для цього передбачається надання можливостей державам членам мати доступ і використовувати спеціалізовані лабораторії та дослідницькі установки. Дослідницькі центри можуть перевіряти застосунки штучного інтелекту у різних технологічних, процедурних і експлуатаційних умовах.

При цьому зазначається, що відповідальне використання штучного інтелекту в рамках НАТО передбачається здійснювати у відповідності з положеннями резолюцій Генеральної Асамблеї ООН та власними принципами відповідального використання штучного інтелекту у обороні (NATO Principles of Responsible Use of Artificial Intelligence in Defence (PRUs)).

Питання мінімізації ворожого втручання і захисту від ворожого використання штучного інтелекту розглядаються в Стратегії з позицій відповідальної поведінки держав при його використанні, «враховуючи міжнародні норми і стандарти» [4].

Підкреслюється, що проблеми безпеки, що виникають у зв'язку з новими технологіями є значними, а отже союзники повинні вміти захиститися від втручання, маніпуляцій або саботажу з боку окремих державних і недержавних суб'єктів у відповідності з принципом надійності відповідального використання. В якості можливих негативних варіантів використання штучного інтелекту Стратегія зазначає вплив на критично важливу інфраструктуру, дезінформацію, використання гендерних наративів у якості зброї, гендерне насильство, інформаційні операції з використанням штучного інтелекту (що може вплинути на результати виборів, спричинити суперечки в організації, деморалізувати суспільство і збройні сили під час збройних конфліктів, зменшити довіру до інститутів та органів влади), що може мати наслідки для НАТО.

Для підвищення готовності НАТО захищатись і протистояти ворожому втручання Стратегія наголошує на необхідності стратегічного прогнозування, яке охоплювало б і попереджувальні заходи (від оперативного управління до альтернативного планування сценаріїв колективних і відповідальних підходів).

Окремими положеннями Стратегія НАТО наголошує на співробітництві з відповідними міжнародними органами, союзниками, державами-партнерами, промисловими й академічними колами, з метою використання колективного досвіду і ресурсів.

Напрямами співпраці, відповідно до доктринальних положень, виступають: співробітництво у питаннях визначення стандартів у сфері штучного інтелекту, впровадження інноваційних систем, дослідження і розробка нових технологій штучного інтелекту за тематичними пріоритетами, ідентифікація та інтеграція технологій штучного інтелекту, захист інтелектуальної власності, зменшення ризиків використання технологій потенційними противниками та стратегічними конкурентами, створення системи, що сприятиме прискоренню цифрової трансформації НАТО.

Висновки. Розглядаючи розвиток концептуальних засад міжнародно-правового регулювання використання технологій штучного інтелекту в такому програмному акті як Стратегія НАТО щодо штучного інтелекту (The NATO Artificial Intelligence Strategy), можемо відмітити наступне:

- Стратегія НАТО (в редакціях 2021, 2024 рр.) виступає актом м'якого права і, головним чином, надає бачення спільного стратегічного використання військового штучного інтелекту державами-учасницями НАТО зокрема, концептуально визначає цілі, задачі, бажані результати застосування та питання його відповідального використання, мінімізації ворожого втручання і захисту штучного інтелекту від ворожого використання; визначає питання партнерства;
- серед інших перспективних тем організації проблематика використання технологій штучного інтелекту у військових цілях розглядається в рамках НАТО як одна з передових;
- прийнята Стратегія враховувала результати Саміту «Відповідальний штучний інтелект у військовій сфері» (REAIM 2023) та певним чином вплинула на результати Саміту «Відповідальний штучний інтелект у військовій сфері» (REAIM 2024). Вона, як програмний акт, заклала основи загального бачення застосування штучного інтелекту в галузі оборони і безпеки, чим сприяє розвитку стандартів «відповідального застосування» технологій штучного інтелекту відповідно до принципів і норм міжнародного права та цінностей НАТО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Zabara I.M., Derkach O. Artificial Intelligence Military Challenges to International Order and Contours of International Legal Regulation. Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Навчально-науковий інститут міжнародних відносин, 2024. Випуск 161. С. 109–114.
2. Забара І.М., Деркач О.О. Технології військового штучного інтелекту: сучасні міжнародно-правові напрямки наукових досліджень. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, Сер. ПРАВО. 2024. Випуск 86: Частина 5. С. 241–245.
3. Summary of the NATO Artificial Intelligence Strategy (22 Oct. 2021). URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_187617.htm (дата звернення: 01.04.2025).
4. Summary of the NATO Artificial Intelligence Strategy (10 Jul. 2024). URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_227237.htm (дата звернення: 01.04.2025).